

Mihajlo Spasojević
Frensis Ford Kopola:
Kako sam sistematski
shvaćen od idiota

Jedno jutro oko sedam sati, oko sedam satiiiiiii! Oj!

Verovatno je mnogo vas imalo prilike da čuje ovu poznatu folklornu zapevku. Uzmimo, dakle, pomenuti vremenski okvir, žmarce što prolaze telom, friško probuđenim. Recimo da bauljam jednom malom ulicom u centru, i recimo da sam još u svojim *summer time and the living is easy* maštarijama, pa je hladnoća lako izašla na kraj sa mojom prilično lagodnom odećom. Pustimo, dakle da se smrzavam i da nastojim da, što je moguće bržim korakom dođem do željenog cilja - ustanove za tovljenje studenata. I upravo u takvoj situaciji pred mene je iz obližnje zgrade iskočio sredovečni čičica. Čika. Ne bi to samo po sebi bilo ništa posebno da pomenuti gospodin nije izgledao kako je izgledao. Ostavimo na stranu njegovu sasvim kul vijetnamku, moderne cipele i farmerke. Sve je to bilo zanimljivo na prvi pogled, ali je potpuno palo u vodu kada sam se suočio s njegovim licem. Pomislio sam da je pred mene iskočio don Vito Korleone lično! Oblik glave, frizura, famozni brkovi... Sve je bilo gotovo identično! Ne znam da li je čiča mazao kosu imalinom i stavljao sunđere u usta, kao što je Robert Evans zabeležio o Brandu u svojoj autobiografiji, u delu koji se bavio snimanjem prvog dela *Kuma*. Ne znam ni da li je onako sjajno mumlao. Nismo imali prilike da razgovaramo. Naravno, nije ni mogao da ima harizmu poznatog glumca. Ali je imao *Mitsubishi carismu*, kojom se ubrzo odvezao. U neki drugi film. *I kako to biva kad' se previše sniva, a tako se malo zna*, ja sam ostao zabezeknut nekoliko trenutaka, a onda odustao od ždranja i vrnuo se domu svome. *Nešto mi se javilo*, kako bi to rekao naš svinjarski narod. Sve mi je postalo jasno. Ali nisam smeo da govorim glasno, pa sam sve morao tiho da zapišem.

Pitao sam se, pitao sam se: ko je to uopšte bio? Da li Brando? Ali, šta bi Brando uopšte imao da traži u Beogradu danas? I šta bi našao? Posao, možda? Rom nije, da bi glumio kod Kusturice, urbana, *dorćolska* faca takođe nije, da bi glumio kod Gorana Markovića, a idiot nije svakako, da bi glumio kod Ivane Mihić. Da nastavi sa svojom borbom za ljudska prava? Malo teže: u Srbiji se slabo ko bori za nekakva prava. Možda oni koji su baš gladni, ali i oni tu borbu svode uglavnom na pravo da se nažderu, do bljuvanja, pa su mirni! Teško da je to bio baš Brando...

E, tada me je strefilo. Baš u tom trenutku. Kao i uvek, prave stvari obično polaze od pravog, dobro postavljenog pitanja. Tako je bilo i ovaj put. Pitanje je glasilo: a da nije to možda bio baš don Vito Korleone? Da nije, eventualno, na neki *volšeban* način, promenio svoj celuloidni, iz Poigravanja svetlosti i senki satkani oblik, da nije utekao iz Kopolnih filmića i obreo se u onoj trošnoj telesini, baš sada, i baš u ovom ružnom gradu?

Dakle, šta bi don Vito, taj najčuveniji mafijaš svih vremena, mogao da pronađe u ovoj zemlji, u našem vremenu?

Najpre mi pada na pamet detalj da je njegov omiljeni sin, Majkl, kako to Kopola priča u prvom, po Bogdanu Tirnaniću najslavnijem delu čuvene filmske trilogije *Kum (The Godfather)* učestvovao u Drugom svetskom ratu i da je čak i odlikovan. Ako ćemo po tome, Vito bi se i te kako dobro uklopio u naš aktuelni milje. Majkl bi mogao da učestvuje ne u jednom, već u ko zna koliko ratova. O medaljama i da ne govorimo: na kile bi ih merio, džakovima nosio, baš kao da je u Domanovićevoj *Stradji*. S druge strane, kako saznajemo iz drugog, po Tirnaniću najboljeg, ali i najspornijeg dela čuvene filmske trilogije i Vito Korleone je, na neki način bio izbeglica sa rodne Sicilije, gde je pobegao od nasilja i osvete, koji su ga načinili siročetom. U Srbiji je danas puno, rekao bih previše ljudi sa sličnim sudbinama. No, ne verujem da bi don Vito to bilo dovoljno... Pre bi se reklo da bi ga, u ovo malo jada, između Drine i Timoka, privuklo nešto sasvim drugo.

Da bih to potkrepio, moraću da se poslužim drugim delom Kopolinog filma koji, između ostalog, pripoveda o odlasku Majkla Korleonea, Vitovog sina-mezimca i neželjenog naslednika na čelu porodice na Kubu, u pokušaju da proširi i preseli porodični biznis, koji je u Americi sve više bio pod udarom vlasti. U tom segmentu filma se na izvanredan način slika stanje društva na Kubi uoči Kastrove revolucije. Čitava država je bila vlasništvo stranaca i to ne bilo kakvih stranaca: Kuba je bila pod vlašću međunarodne mafije. Lokalni režim je imao samo formalan značaj. Mafija je, u saradnji sa tada još mladuncima multinacionalnih kompanija, držala Batistin režim kao silu koja je trebalo da osigura njihov zajednički biznis na Kubi. To je, ako ne najbolji, a ono svakako najpoznatiji primer veze između mafije i društva, odnosno države. Za predkastrovsku Kubu se s pravom može reći da je bila prava pravcata *mafijaška država*. E, tako nešto bi, baš kao i u slučaju Kube, sasvim sigurno privuklo ne samo nekog iz porodice Korleone: još mnogo sličnih *turista* bi se sjatilo u Srbiju... Pravo pitanje je, dakle, da li je moguće da je naša *otadžbina*, ta pitoma, svinjarska *zemlja seljaka*, na *brdovitom Balkanu*, uvek sjajna prema strancima i uvek, u bilo koje doba, spremna da omogući svojim potomcima, pogotovo mladim i najmlađim, da ginu i da se sakate za nju, da li je, dakle moguće da je jedna takva zemlja baš – mafijaška?

Mnogo je pisano i mnogo snimano na temu mafije. Mafija, ta izvorno sicilijanska kriminalna organizacija, svoju je svetsku slavu stekla zahvaljujući Americi. Taj, ako mogu tako da kažem, *mit o mafiji* je u velikoj meri deo američkog folkloru i nasleđa, deo čuvenog *američkog sna*. Ta priča o osvajanju *američkog sna* uglavnom se svodila na siže o hrabrom, ali neostvarenom pojedincu koji, tek dolaskom u *zemlju slobodnih i dom hrabrih (land of the free, home of the brave)*, zemlju mogućnosti, samo zahvaljujući snazi svoje ličnosti i želje uspeva da ostvari ambicije, bilo da se radi o bogatstvu, karijeri, ljubavi. Sve se svodilo na to da je dovoljno da poželiš, baš kao Erin Broković i da se *stvari dese*. Priča o *američkom snu* je zapravo siže bajke devetnaestog i dvadesetog veka. Ne treba zaboraviti da je pre dvestotinak godina Amerika još uvek bila velika kažnjenička kolonija i poprište jedinog do kraja izvršenog genocida – onog nad američkim Indijancima.¹ Kao i u slučaju priče o pojedincu, tako je i mit o mafiji zapravo priča o ostvarenju *američkog sna*, o lokalnoj

¹Eh da je u to vreme živeo čuveni američki borac za pravdu, bivši sudija Vrhovnog suda Remzi Klark, koliko li bi samo suđenja bilo!

organizaciji koja je većinu svojih aktivnosti svodila na zastrašivanje ili krađu koza, a koja je po dolasku u Ameriku postala svetski poznata i vršila značajan uticaj na politiku *najmoćnije sile koju je svet ikada video*. Aktuelne priče o tome kako su Kinezi proterali mafijaške gangove iz njujorške *Male Italije*, njihovog glavnog jezgra, svode taj mit na *bilo jednom u Americi*, a detalji o tome kako su potom Bugari počeli da potiskuju Kineze (koji, jadni, valjda nalaze toplo gnezdo u Srbiji), dovode priču o mafiji sasvim blizu balkanskih gudurecina.

Nasilje je svakako jedna od stvari koja najpre pada na pamet (pored skupih odela, ulja u kosi, limuzina i zlatnih ogrlica, popularnih *kajli*, teških od pet, do beskonačno kilograma, u zavisnosti od koeficijenta inteligencije, ili želje za smrću vlasnika), kada se govori o mafiji. Ličnosti i organizacije koje pripadaju mafiji po pravilu nastaju iz nasilja, otimanja, zauzimanja pozicija koje su do tada pripadale nekoj drugoj ličnosti, ili organizaciji. I sam podžanr mafijaških filmova obiluje scenama nasilja, obračuna, ubistava... Jedna od potencijalno zanimljivih tema u ovom kontekstu bilo bi proučavanje načina na koji su predstavljene scene nasilja na početku eksploatacije ovog podžanra² – što bi moglo da se poveže s generalnom poetikom svih takozvanih *predstavljivačkih*, mimetičkih umetničkih vrsta, još od antičke Grčke, kada je konvencijom bilo zabranjeno prikazivanje scena nasilja na pozornici – do naših dana i aktuelnih filmova, u kojima je nasilje, u najbrutalnijem i najogoljenijem vidu postalo neizostavni deo *umetničkog izraza*. No, ovo istraživanje ostavićemo za neki drugi put.

Pokušaćemo da problem nasilja posmatramo kroz vizuru onog poređenja koje je predmet našeg interesovanja u ovom tekstu, poređenja aktuelne srbijanske *stvarnosti* i sveta Kopolinih filmova. Nasilja svih vrsta ima i u Kopolinim filmovima, i u današnjoj Srbiji i u tom smislu bi se moglo pomisliti da bi se don Vito osećao *kao kod kuće*. No, nije baš sasvim tako. Nasilje koje se vezuje za mafiju, pa shodno tome i ono prikazano u Kopolinim filmovima sasvim je druge prirode u odnosu na ono sa kojim se mi suočavamo u Srbiji naših dana. Mafijaško nasilje je, po pravilu, bilo *neželjeno*. Ono nikada nije cilj samo po sebi, osim ako ne govorimo o eventualnom premlaćivanju žena i ljubavnica, ali to je već druga priča. Nasilje se izbegava kad god postoji bilo kakva alternativa, kad god *od izvora, dva putića vode na dve strane*, što bi rekla Lepa Lukić. Ako je već neizbežno, teži se tome da bude što je moguće efikasnije: cilj je da se jednim, ključnim udarcem, protivnik momentalno savlada (u tom smislu treba pomenuti pokušaj ubistva Vita Korleonea, preko kog je drugi don, Barzini, nastojao da ovlada njujorškim podzemljem; vrlo je moguće i da ubistvo Željka Ražnatovića Arkana ima sličnu pozadinu). Žargonski rečeno, *udara se u glavu*. Takva vrsta ponašanja, po pravilu, nosi veliki rizik, jer kao što saznajemo iz Kopolinog filma, promašaj se skupo plaća: tada nastupa osveta, a ona je posebno poglavlje mafijaškog života i tada nasilje nema bilo kakvu zadržku (*Rekao sam mu, ako mu se nešto dogodi, pobit ću ih sve!* da citiramo Đuru Čvorovića, iz *Balkanskog špijuna*, mada on nema veze sa mafijom, ne računajući onu *crvenu*, ali ima veze sa Srbijom, ili se setimo onoga *I shall come to you with the*

²Prikazivanje nasilja na počecima takozvanog mafijaškog filma, od *Podzemlja* Džozefa von Stenberga iz 1927. te tokom prvih decenija eksploatacije ovog podžanra, karakteriše opsednutost oružjem i prikazivanjem njegovih moći. Ritualnost egzekucija je "mehanička". Tako se kao ključni modni detalj pojavljuju mašinke, a scene *upucavanja* karakteriše preteranost upotrebe oružja.

furious anger! što je voleo da izgovara, pre svakog ubistva, jedan od likova iz Tarantinovih *Petparačkih priča*). To je jedan od ključnih razloga zašto se nasilje izbegava: ono uvek stvara *prinudu*, uvek stvara ono što se u našem kvazipolitičkom, a zapravo vašarsko/igra mečka/kafanskom životu naziva *spiralna nasilja*. Nasilje ima i neke druge, posebne karakteristike. Recimo, većina ubistava u Kopolinoj trilogiji odigrava se u pozadini nekih verskih praznika, ili službi (dva ubistva odigravaju se tokom procesije u Maloj Italiji, pokušaj ubistva don Vita dešava se na Badnje večer, Majkl se sveti tokom obreda krštenja svog sina...). Ubistvo, dakle, ima posebnu težinu i gotovo ritualni karakter. Naravno, oni koji zaista imaju silu i nastoje da je upotrebe trude se da ostanu u najvećoj meri diskretni: *Govori tiho i nosi psa sa sobom*, to je njihov moto. U tom smislu je posebno karakteristično ponašanje Barzinija iz prvog dela *Kuma*. Iz svega se nameće zaključak: nasilje je uvek *nužno, kontrolisano, dozirano i svrhovito*.

Kada govorimo o nasilju u današnjoj Srbiji možemo konstatovati da ono nema ni jednu od pomenutih karakteristika. To nije problem samo današnje Srbije: to je, čini se, problem čitavog sveta. Već u trećem nastavku *Kuma*, preko lika Antonija, susrećemo se s tipom *mafijaša po izboru*. Susrećemo se s čovekom koji nikada ne preza od nasilja, kome je ono osnovno sredstvo komunikacije. Susrećemo se s *nasiljem van kontrole*, a u najnovijoj reklamnoj kampanji *Pirelija* je lepo rečeno da *snaga, bez kontrole, ne znači ništa. Nasilje van kontrole*, po pravilu, donosi takozvani *bumerang efekat* za onoga ko ga je pokrenuo i neizbežnu paranoju, poput one s kojom se suočava Majkl Korleone na kraju drugog nastavka *Kuma*, ili onu s kojom se suočavaju političke *elite* u Srbiji. U svemu tome veliki uticaj imaju mediji, što je relativno dobro uspeo da dočara Srđan Dragojević u svom filmu *Rane*. Često se pribegava brutalnosti samo da bi se ostvario nekakav medijski efekat. Nasilje postaje samo sebi svrha. O nekakvoj diskreciji nema ni govora. To nasilje čini znatno jeftinijim i pristupačnijim najširem krugu korisnika. Prošlo je vreme preskupih ubica - profesionalaca: sada se, za minimalnu nadoknadu, mogu priuštiti tinejdžeri spremni da naprave bilo kakav masakr, što znači da o nekakvom doziranom nasilju više nema ni govora. To bi se moglo predstaviti onom čuvenom formulom napadačke košarke: *trči i pucaj*. Mafijaši, ili oni koju su sebe nekada smatrali za pripadnike tog sloja u našem društvu, sada su samo pajaci i liče na pokretne patke na strelištu. Sve u svemu, čini se da don Vitu ne bi bilo nimalo prijatno u današnjoj Srbiji.

Krucijalna činjenica u vezi s upravo rečenim, jeste pitanje prirode mafijaške organizacije. Kao što je već rečeno, mafija je krajnje primitivna organizacija. Ona spada u one oblike ljudskog organizovanja u modernim vremenima koji su najbliži elementarnoj ljudskoj prirodi, odnosno prirodi uopšte. Naime, u njoj je srži takozvana prirodna selekcija, koja se bazira na principu *ko je jači - t(!)ači*. Naprosto, onaj ko ima moć, ima sve, novac, luksuz, žene, a ostalima preostaje jedino ona pesma velikog prijatelja pokojnog Arkana: *Al' šta, šta mi vredi, ona voli Kurosavu*.³ Ostali su mu, naravno, potčinjeni. No, pravog potčinjavanja tu

³Istaći ću kao ilustraciju simpatičnu izjavu Ognjena Pribičevića, kojom je objasnio razloge svog pristupanja grupi SPO. Pribičević je naveo reket na dve autobuske linije, džip i ljubavnicu. Tada se neko od prisutnih iznenadio jer je pomislio da u pomenutoj grupaciji dodeljuju i ljubavnicu, ali mu je Pribičević odgovorio da to nije tačno, već da kada poseduješ reket na linije gradskog prevoza i džip, ljubavnica dođe sama.

nema, niti neke posebne vere i poverenja. Svako od potčinjenih je, poput balkanskih plemena, miran i ponizan dokle god je slabiji. Ali, čim oseti snagu, ili slabost svog nadređenog, momentalno nasrće na njega. Nešto slično se desilo Vito Korleoneu u prvom delu, a tom principu nas, na prilično smešan način uči i film *Analyze this!* Takva pravila nameću surove uslove života, ali su ona jedini pravi garant opstanka organizacije, jer podrazumevaju da oni sposobniji teže mestu koje im pripada, ne bi li maksimalno ostvarili svoje ambicije, dok oni nesposobni nestaju ili u potpunosti, likvidacijom, ili bar s mesta koje bi ometalo dalji napredak.⁴ Na ovim prostorima je upravo mafija doživela takvu vrstu eliminacije, kao suviše slaba i prevaziđena forma kriminalnog organizovanja. Tu je možda najznačajniju ulogu odigralo upravo pitanje prirodne selekcije. Naime, poslednjih pola veka su se na ovim prostorima negovala sasvim suprotna pravila – upravo *radikalno negativna selekcija*. Nekoliko principa bili su ključni: nametalo se shvatanje da je život vrednost po sebi, ma kakav bio, da je ambicija nešto negativno i da je jedini potreban ljudski kvalitet bespogovorna i bezgranična poslušnost. Nametao se takozvani *sindrom balkanskog špijuna, pandurski karakter* kao željeni oblik svesti. Tako su elite na vlasti stvorile gotovo neverovatnu zaštitu u vidu čitavog mora beščašća i ljudske osrednjosti kojim su se ogradile. Uspete su da stvore jedan od najsnažnijih zaštitnih bedema za svoju vlast, pre svega zbog njegove izuzetne veličine i jedan od najneverovatnijih oblika civilizacijske, moralne i gotovo genetske degeneracije. Za narod koji je gotovo petsto godina *šefao opanke*, a potom još koju stotinu robovao nekolicini lokalnih nepismenih, ili polupismenih degenerika to nije bilo ništa novo: samo je raspiren, već formiran *robovski mentalitet*. To je bila ona snaga koja je zbrisala čitave generacije mafijaša koji su nakon raspada SFRJ pohrlili u ove krajeve iz raznih delova sveta. Ovim ne želim da se uklapam u onaj neverovatan mit o beogradskim mafijašima kao kulturnim i plemenitim momcima s vrelog asfalta. Daleko od toga. Želeo sam da istaknem kolika je snaga povampirenih petstogodišnjih frustracija. Verovatno bi i Vito Korleone shvatio da bi ovde vrlo brzo završio s nekakvim, da parafraziram Nabokova, *pozivom za pogubljenje* i da mu uloga pandura, u pandurskoj zemlji ne bi delovala baš impresivno. Jer je Vito navikao na neke sasvim druge odnose.

Položaj u kom je on navikao da se nalazi mogao bi se, uz pomoć klasične latinštine imenovati kao položaj *dominus et deus*, ili *spiritus movens*, odnosno narodski rečeno *bog i batina*, s akcentom više na *božanskim*, nego na *batinaškim* svojstvima. Taj bi se položaj najlakše mogao opisati uz pomoć prve scene Kopoline trilogije, svadbe Vitove kćeri. Ne želim toliko da ističem činjenicu da je u čitavoj sceni don Vito u centru pažnje, da se sve vrti oko njega, odnosno porodice kojoj je on oslonac, dok su svi ostali samo neka vrsta njegovih satelita, svojevrсно Sazvežđe njegove volje, da se malo poetski izrazim. Zadržaću se na jednom banalnijem detalju. Naime, jedan od gostiju, nekakav lokalni pogrebnik, čini audijenciju Kumu, sa željom da postigne poslovni dogovor. Njegov cilj je da proširi posao, ali čitav kraj u kome on posluje je pod kontrolom porodice Korleone, tako da se nikakva poslovna inicijativa ne može pokrenuti bez njihove saglasnosti i udela, odnosno bez

⁴Pojam *sposobnost* u ovom kontekstu ne mora da ima veze sa svojim uobičajenim značenjem: ponekad podrazumeva samo suludu hrabrost i maksimalnu surovost.

Blagoslova don Vita, boga i batine. Njegov božanski uticaj pruža gotovo neograničene mogućnosti, od eliminacije konkurencije, do boljeg plasmana robe i sličnih pogodnosti. Ali, u isto vreme, uticaj njegove batine može da uništi sve to, od posla, pa do života i predstavlja stalnu pretnju i opominje, baš kao i ideja o onom *istinskom Bogu sa nebesa*, da je sve to krhko, prolazno, opominje na poslušnost, opreznost i strahopoštovanje. Pokrenuti posao znači *isprositi* ga od Kuma, *pokupiti neku mrvu sa njegovog stola*. Ono što je od presudnog značaja u čitavoj priči jeste odsustvo bilo kakve prinude, odsustvo nasilja u odnosima. Kum nije ni pogrebnika, niti bilo koga drugog prisiljavao da mu se pokore, nije ih *reketirao*, poput uličnih nasilnika. On je na posredan način nametnuo svoju volju, istakao nova pravila igre. Ona su bila vrlo prosta: pre svega su podrazumevala nametanje određenih limita. Sve to, na određeni način podseća na priču Kafkinog *Zamka*: postoji granica do koje čovek može potpuno nesmetano da se bavi svojim poslom. To znači da može da prihvati nametnute okvire i u sklopu njih živi sasvim mirno, ali ako želi da ih prevaziđe, mora da bude svestan da to nije moguće bez milosti gospodara *Zamka*, u ovom slučaju don Vita. Naravno, postoji i druga mogućnost: karnevalsko *ubistvo starog kralja* i preuzimanje njegovih moći, ali one, osim ogromnog dobitka, donose i ogromne rizike.

Dakle, ono što je bitno jeste da pokoravanje nije prevashodno nametnuto silom koja je, naravno, uvek prisutna u podtekstu čitave priče, kao i u svakoj priči religiozne prirode. Radi se o lukavom udarcu na osnove ljudske slobode: nameće se lažno slobodan izbor. Raspiruje se imanentna ljudska sklonost ka pokoravanju, koja je u osnovi društvenosti i – usudio bih se da kažem – religioznosti. Ne radi se o tome da ljudi ne žele da budu slobodni, daleko od toga: čoveku je uvek potrebna makar i iluzija izbora, a sloboda u osnovi znači da, da citiram Džonija Štulića, *prokleta mogućnost izbora mora da postoji*. Radi se o tome da ljudi pre svega ne žele da budu odgovorni i da pate od imanentnog nepoverenja u sopstvenu volju i prirodu, kao i u volju i prirodu drugih ljudi. Zbog toga su oni spremni da prihvate arbitražu i vlast neke nadređene volje, ma kakva ona bila, pogotovo takozvani monopol na primenu sile, jer to podrazumeva zaštitu od okruženja, ali i zaštitu od bilo kakve odgovornosti, koja se po prirodi stvari prenosi na nadređenu volju. No, ovaj *Korleoneovski* model je još zanimljiviji. Korleone ne samo da ne vrši prinudu, već i stvara utisak slobode: pogrebnik ne postaje njegov podanik, već naoko samostalni gospodar. To je i srž organizacije porodice: veliki broj naoko samostalnih gospodara, koji su podređeni onom vrhovnom, ali koji zadržavaju odgovornost, što ih čini još neslobodnijim. Nije Korleone pljačkao, pa sa njima samo delio plen, niti su oni bili samo njegovi izvršioци. On im je stvorio uslove da sami, na sopstvenu odgovornost to čine, da se sami *okaljaju* i time se suštinski vežu za organizaciju, jer nisu u stanju da krivicu prebace na vrhovnog Vođu. Raspad organizacije, pad Vođe ili bilo šta slično na taj način bili bi i direktan udarac na svakog od njih. Snaga pokornosti koja se na taj način stvara gotovo je neverovatna. Oni su na svaki način spremni da brane organizaciju, Vođu, jer bi time branili sami sebe. Jedina stvar koju je don Vito sugerisao pogrebniku delovala je sasvim bezazleno: *Jednom ću tražiti jednu uslugu od tebe*. To je sve što se traži kao uzvrat za gotovo neslućene mogućnosti zarade. Može li se tako nešto odbiti? Čini se da bi se ovde mogla uspostaviti značajna veza sa Srbijom: pokornost koju srbijanski *opozicionari* pokazuju prema aktuelnom srbijaskom Vođi

pokazuje vitalnost ovog modela. Čak i kada su u situaciji da imaju snagu da ga svrgnu, oni se vraćaju u okvire pokornosti, vraćaju se tamo gde se ne razgovara o odgovornosti. Naprosto, mnoštvo *političkih, nevladinih i humanitarnih* organizacija izuzetno dobro živi od Miloševića, kao što i on sam sjajno živi od svih njih i nas zajedno. Ugroženost od Miloševićevog režima, to je *trade mark* koja donosi pare od idealistički nastrojenih i savešću nagriženih zapadnjaka, čak i kada su savršeno svesni da danas u Srbiji nema nijednog političara koji nije, na ovaj, ili onaj način polagao zakletvu Miloševiću, ili bio njegov dugogodišnji partner i podanik, ili ima pristojnu komunističku prošlost.⁸ U tom smislu bi se don Vito savršeno uklopio u naše okolnosti, ali bi prethodno morao da svrgne Vođu. No, kao što je već rečeno, upravo je to detalj koji odvaja našu situaciju od mafije. Upravo je to onaj korak koji don Vito ne bi mogao da učini, jer bi on razorio čitav sistem na kom počiva današnja Srbija. Kao što je već rečeno, mafija podrazumeva prirodnu selekciju, koja se bazira na sirovoj snazi. Naša situacija se bazira na patološkom podaništvu, i čini se da bi don Vito najpre morao da likvidira barem dve trećine stanovnika ove zemlje.

Porodica je najsigurnije mesto, voleli su da kažu bivši harmonikaš Bogoljub i ostali Karići. Sad, da li su ovi muzikanti mislili na svoju, ili neku drugu porodicu, nije baš sasvim jasno... No, u svakom slučaju, ova maksima je takođe i jedan od osnovnih postulata mafijaškog organizovanja. Ali ne samo mafijaškog. Recimo, komunisti su voleli da se služe porodicom, kao osnovnom ćelijom samoupravnog socijalizma, pri čemu je Mesna zajednica bila proširena porodica i sve tako redom, sve do Broza, koji je bio *veliki tata*. Pomenimo tome u prilog i činjenicu koliko je dosijea bivše *Štazi* otkriveno nakon ujedinjenja Nemačke, o bračnim drugovima koji su pratili, špijunirali i cinkarili jedno drugo, što pokazuje koliko je porodica bila značajan oslonac i za policiju. Porodica je osnovno jezgro svih primitivnih društvenih zajednica. Napomenuću samo da je i po zlu čuvena OVK (*Oslobodilačka vojska Kosova*) nastala, praktično kao vojna jedinica porodice Jašari iz Drenice. Usled oskudice prirodnih bogatstava i stalne ugroženosti, snaga porodice se cenila po broju ruku za rad i shodno tome broju cevi za odbranu. Ali i pljačku. To je osnova mafije. Naravno, kasnije je porodica dobila i drugu svrhu. Postala je i paravan. Kao što se iz Kopolinih filmova jasno vidi, mafijaši vode dvostruki život, kao što i sama porodica ima dvostruku prirodu. Porodica je i ono što njeno osnovno značenje podrazumeva, skup srodnika, društvena jedinica, ali i mafijaška struktura. Kum je i glava porodice, ali i mafijaški bos. Veliki porodični skupovi su, po pravilu, samo paravan za mafijaške samite. Santino-Soni Korleone je muž i otac, živi u osrednjem stanu, nalik na sve ostale, ali kada nastupi kriza, on vadi oružje iz fioke u kojoj se nalazi ženin veš i odlazi u akciju. U prvom delu, Klemenca odlazi da kupi deci kolače, pa usput obavi i jednu likvidaciju. Ono što odvaja dva oblika funkcionisanja porodice jeste pitanje prisustva i uloge žena. To se najjasnije vidi u situaciji nakon pokušaja ubistva don Vito u prvom delu. Kada se porodica transformiše u mafijašku jedinicu onda tu za žene više nema mesta. One ostaju u onom *porodično* porodičnom svetu – paravanu.

Postavlja se pitanje da li se ovaj model društvenog organizovanja može povezati sa stanjem u Srbiji? Neko zloban bi ga možda povezao sa

⁸Možda su najbolji primer Drašković i Dindić, koji su tokom protesta 1996/97. istovremeno išli na sedeljke kod Miloševića i na *fund raising* turneje po zapadnim zemljama.

onom pričom o svojoj porodici koju neprekidno plasira jedna profesorka sociologije. Ili bi ga neko spojio sa onim, gotovo mitom, o pokojnom Ražnatoviću kao ocu devetoro dece, do guše u dugovima, kog izdržava žena, popularna pevačica. Možda i ne bi pogrešili, pogotovo kada se tome dodaju već pomenuti Karići. Isto tako, opšte je mesto da u Srbiji ne postoji nijedna društvena, privredna, ili politička organizacija koja ne funkcioniše po principu porodice, ili klana, počevši od onih ekstremno primitivnih, kao što su sama država Srbija, uprava Grada Beograda i SPO, do onih deklarativno progresivnih, kao što je G 17. No, da li se ovakvo organizovanje može uporediti s mafijaškim? Čini se da to nije moguće. U pitanju je razlika strukturalne prirode. Kada je mafija u pitanju, tu je porodica elementarni činilac strukture, njena osnova na kojoj je podignuta čitava organizacija, dok je u slučaju Srbije porodica zapravo ona struktura koja je *od gore*, ili spolja nasilno nametnuta društvenom tkivu koje, u ozbiljnom smislu i ne postoji kao jedinstvena celina, već kao kaos razdvojenih i različito usmerenih jedinki, jer je ovaj prostor još uvek u takozvanoj predružvenoj fazi. Porodica ne postoji kao društvena jedinica u Srbiji, niti uopšte može da postoji u uslovima tako naglašenih međuljudskih, a pogotovo međugeneracijskih antagonizama. Ovde se misli na odnos generacija naših roditelja, jasnih šezdesetosmaša, koji su se toville Trumanovim jajima, rukovali s Karterom i Niksonom u centru Beograda, hapsili jedni druge zbog obožavanja Rusa i živeli od američkih para, a sada, kada bi trebalo da plaćaju račune koje su napravili, sada bi da mrze Amerikance i obožavaju Ruse, a nas ne doživljavaju kao *potomke svoje krvi*, već kao apoene kojima će da raskvitaju svoja dugovanja. U tom smislu ide jedna od najgnusnijih scena ikada prikazanih na televiziji: reč je o sceni s dočeka *novih kosovskih junaka* u Požarevcu, kada neki zadrigli tip, u raskopčanoj havajskoj košulji dočekuje sina i ponosno izjavljuje kako je njegovom jedincu to bio već četvrti rat, kao i da je njegova dika spremna na još. Naši roditelji porodicu i dalje doživljavaju kao rasplodnu jedinicu vojske: u tom pravcu ide obožavanje muške dece i radosni ispraćaji iste te dece u vojsku, ili još bolje rat. Zaključak čitave ove priče nekako sam po sebi izvire iz ovih rečenica. Zaista se ni po kom od pominjanih osnova ne može tvrditi da je Srbija mafijaška država, pre svega zato što i nije država u nekom ozbiljnom smislu. Eto, čak i mafijaši poput Vito Korleonea nastojali su da svojim naslednicima ostave bolje uslove nego što su ih sami imali, što ih u potpunosti odvaja od ovdašnjih roditelja, koji se ne libe da svojoj deci utrape bilo kakvo đubre. No, paradoksalno, upravo je to detalj koji u najvećoj meri spaja Kopolinu priču i Srbiju. Naime i deca don Vito, i ćerka-ljubimica Majkla Korleonea stradaju zbog života koji su vodili njihovi roditelji. To bih nazvao, pomalo patetično, *ubijena budućnost*. I Vito i Majkl su protraćili budućnost svoje dece, bez obzira kakve su namere prethodno imali. Upravo se to sada dešava s mojom generacijom u Srbiji. Jedina razlika je u tome što su i don Vito i Majkl Korleone, za razliku od naših roditelja, bili svesni svoje krivice i osećali grizu savesti zbog toga.